

TÜRKİYE'DE KAMU YÖNETİMİNDE HALK BİLİMİ BİRİMİNİN KURULUŞUNUN 50. YILI

Nail Tan*

Dünyada ortaya çıkışı genellikle 1846 yılı kabul edilen folklor/halk biliminin Türkiye'ye tanıtımı, 1913-1914 yıllarında Ziya Gökalp, (Ord. Prof. Dr.) M. Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından yapılmış, ancak bir bilim dalı, hizmet alanı olarak devlet teşkilatında kabulü için uzun yıllar beklemek gerekmiştir. Oysa, neresinden bakarsanız bakınız kültürümüzün en az yarısı halk kültürü kaynaklıdır.

T. C. kurulduğu zaman, yeni devletin sorunları çoktu. Bunlar yetmediği gibi, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, ardından II. Dünya Savaşı yılları (1939-1945) yaşandı. Bu yüzden, DTCF kuruluncaya kadar (1935); dil, tarih, halk bilimi konuları önce devlet gündümünde birer dernek çatısı altında ele alındı. TDK ve TTK'den önce 1927'de Ankara'da Anadolu Halk Bilgisi/Türk Halk Bilgisi Derneği (THBD) kuruldu. Dernekçe planlı derleme gezileri yapıldı. Dergi çıkarıldı, kitaplar yayımlandı. 1932 yılında Halkevleri teşkilatı kurulunca, bu dernek Halkevleri bünyesinde yer aldı (Tan 2006). Halkevleri devlet kontrolünde bir dernek konumundaydı. Önemli halk kültürü derlemeleri yapıp yayımlandı. Halk müziği ve oyunlarımızı yaşattı. Âşıkları destekledi. 1946-1981 yılları arasında THBD'nin ikinci dönemi yaşandı. Bu dönemde, dernek mesaisinin önemli bir bölümünü devlet teşkilatında bir Folklor Enstitüsü kurulmasına harcadı. MEB'ye raporlar sundu, ilgililerle görüşmeler yaptı. Hatta, bu girişimlerinin sonucunu 1953 Genel Kurul Raporunda; *'Folklor Enstitüsünün MEB teşkilatında yer alması gün meselesidir denilebilir.'*

*KTB (E) HAGEM Genel Müdürü, Halk Bilimci.

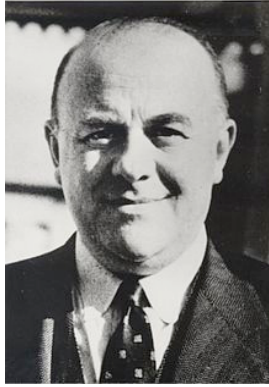
cümlesiyle açıkladı (TFA 1953: 690). THBD, ne yazık ki umduğu cevabı alamadı. Çünkü, DTCF' de 1938-1948 yılları arasında Türk halk edebiyatı ve folklor derslerinin verilmesi, Türk Halk Edebiyatı Kürsüsünün Prof. Dr. Pertev Naili Boratav tarafından kurulması olayları Boratav ekibinin tasfiyesiyle sonuçlanmış, halk bilimi mensuplarını haksız bir töhmet altında bırakmıştı. Halk bilimcilere bazı çevrelerde solcu, hatta Komünist gözüyle bakılması gibi çok yanlış bir kanı yayılmıştı. Folklor Enstitüsünün doğal olarak üniversite bünyesinde yer alması gerekiyordu. En uygun fakülte de DTCF'ydi. Halk kültürüyle ilgilenmek, aslında her milliyetçiyim diyenin temel görevidi. DTCF'de halk bilimi kürsüsü ise ancak 1980 yılında Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek tarafından kuruldu.

Ülkemizde halk bilimiyle ilgilenenlerin Folklor Enstitüsü kurulması ihtiyacını dile getiren yazıları da uzun süre sonuçsuz kaldı (Saygun 1943; Öztelli 1952; Hınçer 1953; Önder 1962; Güney 1966 gibi).

12 Aralık 1964 tarihinde İstanbul'da kurulan Yüksek Tahsil Gençliği Folklor Enstitüsü Kurma Derneği, THBD'ye göre daha etkili oldu. 1965 yılında MEB bünyesinde Kültür Müsteşarlığının oluşturulması sonuç almayı kolaylaştırdı. Müsteşar Adnan Ötüken (1911-1972) ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Mehmet Önder (1926-2004), Türk halk kültürünü seven, önemini bilen yöneticilerdi. Üniversiteden ümit kesilmişti. Bu işi mecburen MEB üstlendi. 16 Mayıs 1966 tarihinde devlet teşkilatında, MEB Kültür Müsteşarlığı bünyesinde Millî Folklor Enstitüsü kuruldu.

Orhan Dengiz

Adnan Ötüken

Mehmet Önder

MEB Kültür Müsteşarlığı, kuruluş onayından önce 30 Nisan 1966 tarihinde Millî Kütüphane Müzik Salonu'nda bir seminer düzenledi. Seminerin amacı; kurulacak Folklor Enstitüsünün amaç, görev, teşkilat ve çalışma programını belirlemektir. Seminere, o tarihte ülkemizde halk bilimiyle ilgilenen otuz kadar bilim adamı ve uzman davet edildi. Davet mektubu, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü başlıklı kâğıtta, 21 Nisan 1966 tarihliydi (sayı 769) ve Bakan adına Müsteşar Adnan Ötüken tarafından imzalanmıştı.

30 Nisan 1966 saat 10.00'da toplanan seminere davetlilerden 20'si katılmıştı. Açış konuşmasını Müsteşar Adnan Ötüken yaptı. Semineri yönetmek üzere başkanlığa Aydın

Senatörü İskender Canap Ege, sekreterliklere de Dr. Gültekin Oransay ve Halil Oğultürk seçildi. Başkanlık divanı ve Müsteşar Ötügen dışında seminere katılanlar şunlardı: Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, Sadi Yaver Ataman, Rıfık Danışman, Ahmet Muhip Dıranas, İhsan Hınçer, Mükerrrem Keymen, Mehmet Önder, Osman Özdenkçi, Cahit Öztelli, Nureddin Sevin, Ahmet Kutsi Tecer, İlhan Usmanbaş, Faruk Yener, Ali Rıza Önder, Muammer Sun ve Ahmet Borcaklı. Seminere mazeretleri sebebiyle katılmayanlar; Necil Kâzım Akses, Hasan Ferit Alnar, Sıtkı Bilmen, Raşit Abet, Ulvi Cemal Erkin, Cüneyt Gökçer, Halil Bedi Yönetken, Cemal Raşit Rey, Ahmet Adnan Saygun ve Aziz Özçelik'ti. 30 Nisan 1966 Cumartesi günü saat 15.00'e kadar katılımcılar kurulacak enstitü hakkında görüşlerini söylediler. Ardından, bir çeşit tüzük mahiyetinde Enstitü Kuruluş Protokolünü hazırlamak üzere Mehmet Önder, Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, Dr. Gültekin Oransay, Cahit Öztelli, İhsan Hınçer, Sadi Yaver Ataman ve Muammer Sun'dan oluşan bir komisyon kuruldu. Komisyon, çalışmalarını 1 Mayıs 1966 Pazar günü öğlene kadar tamamladı. Bir protokol taslağı hazırladı. "Türk Folklor Enstitüsünün Kuruluşuna Dair Protokol" başlıklı taslakta; Kuruluş, Amaç, Görevler, Teşkilat, Danışma Kurulu ve Merkez Yönetim Kurulu alt başlıkları bulunmaktaydı. Protokol taslağı, 1 Mayıs 1966 saat 15.00'ten itibaren madde madde okunarak müzakere edildi. Son şekli verildi. Enstitünün bir genel müdürlüğe mi veya Ankara Devlet Konservatuvarına mı bağlanması, yoksa müstakil bir kuruluş mu olması konusu uzun tartışmalara yol açtı. Tartışma, enstitünün MEB Kültür Müsteşarlığına bağlı müstakil bir birim olması kararıyla sonuçlandı. Kabul edilen protokole göre; Enstitü Merkez Teşkilatı, bir müdür yönetiminde; 1. Manevi Kültür Bölümü, 2. Maddi Kültür Bölümü, 3. Halk Edebiyatı Bölümü, 4. Müzik ve Oyun Bölümü, 5. Kütüphane, Arşiv ve Yayın Bölümü ile 30 kişilik bir Danışma Kurulu ile 7 kişilik bir Merkez Yönetim Kurulundan oluşmaktaydı (Hınçer İ. 1966: 4065-66).

Protokolde enstitünün görevleri özetle şöyle sıralanıyordu (Önder 1993: 126-127):

1. Türkiye ve Türk dünyasıyla ilgili folklor arşivi kurmak ve bu arşivi mümkün olan süratle geliştirmek,
2. Türkiye folklor atlası, folklor sözlüğü ve folklor ansiklopedisi meydana getirmek üzere derhâl faaliyete geçmek,
3. Folklorla ilgili monografiler, bibliyografyalar, el kiltapları, plaklar, filmler yayımlamak, konferanslar düzenlemek,
4. Yurt içi derlemeler yapmak,
5. Folklor Açık Hava Müzeleri kurmak, ilmî bir folklor dergisi çıkarmak,
6. Türkiye dışındaki Türklerin folklorunu tespit etmek, incelemelerde bulunmak,
7. Millî ve milletlerarası kongreler düzenlemek, kongrelere katılmak,
8. Yurt içi ve dışı ilgili kurumlarla sıkı haberleşme ve ilişkiler kurmak, folklor alanında çalışanları desteklemek,
9. Folklor kütüphanesini hemen kurmak,
10. Folklor uygulamalarında müzik, oyun, kıyafet ve benzeri elemanların otantik niteliğini korumak için gereken ilmî uyarılarda bulunmak,
11. Folklorun millî ahlak ve terbiye bakımından önemi dikkate alınarak başta liseler, öğretmen okulları, eğitim enstitüleri olmak üzere çeşitli okulların kültür faaliyetleri içine uygun şekilde alınması için gerekli çalışmaları yapmak,

12. Folklor alanında ilmî araştırma ve ihtisas yapacaklar için iç ve dış burslar sağlamak.

Rahmetli Önder'in belirttiği görevler dışında protokolde birkaç hizmet daha yer almıştır. Folklorla ilgili yayınları teşvik etmek, gerekirse ödüller vermek, gerekli görülen yerlerde folklor irtibat büroları açmak gibi.

Seminerin ardından MEB Kültür Müsteşarlığı derhâl harekete geçti. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Mehmet Önder'in hazırladığı Millî Folklor Enstitüsü (MFE) kuruluş onayı, Müsteşar Adnan Ötügen'in uygun görüşüyle ve ME Bakanı Orhan Dengiz'in imzasıyla yürürlüğe girdi. Onayın ekinde, seminerde hazırlanan protokol yer almaktaydı. Ayrıca, seminer sonunda Bakanlığa yazılan yazıda, bir kanun tasarısının da hazırlanması önerilmekteydi. Onayda, protokoldeki "Türk" kelimesi yerine, MEB'in adına uygun şekilde "Millî" terimi kullanılmıştı. Onayın ardından Enstitü Müdürlüğüne Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Halk Bilimci H. Cahit Öztelli (1910-1978) atandı. *Türk Folklor Araştırmaları (TFA)* Dergisi, Haziran 1966 sayısında verdiği enstitü kuruluş haberini, şu cümleyle bitiriyordu: "Kırk yıldan beri bütün folklorcuların kurulmasını beklediği Enstitü, Türk milletine kutlu olsun!" (TFA 1966: 4098). Enstitü, birinci yıl Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet verdi, ikinci yıl bir onayla müstakil hâle getirildi.

Kültür Müsteşarlığı 1965'te kurulmuştu. Henüz müstakil binası yoktu. Bu sebeble, Enstitüye MEB merkez teşkilatı binalarında yer bulunamadı. Kanunla kurulmadığı için bütçe de alamamıştı. Giderleri Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne karşılanacaktı. 1970 yılına kadar Ankara Kızılay semtinde kiralık dairelerde hizmet verilmeye çalışıldı. MFE, şu binalarda hizmet verdi:

1. Haziran 1966- Temmuz 1967 arası: Gazi M. Kemal Bulvarı, Uz Apt. , No: 7, Kat 3, Kızılay/ANKARA
2. Temmuz 1967- Mart 1970 arası: Demirtepe, Sümer Sokak, No: 5, Kat 2, Daire 3, Kızılay/ANKARA
3. Mart 1970- Mart 1972 MSB karşısındaki Kültür Müsteşarlığı binası (Bugün Yarıgıy Ek Binası)
4. Kennedy Caddesi girişinde bugün Sanayi Odasının yerindeki bina (Mart 1972- Haziran 1973)

Enstitüye, Müdür Öztelli'den sonra ilk atanan personel Uzman M. Âdil Özder oldu. Onu 1968 yılında Müdür Yardımcısı Şerif Baykurt izledi. İki memur ve bir müstahdemleri vardı. MEB Teşkilat Kanununda kuruluşun adı geçmediği için Enstitüye bütçe tahsisi yanında personel atanması konusunda da sıkıntı yaşıyordu. Bu sıkıntıyı aşmak için 1966 yılı sonunda bir kanun tasarısı hazırlandı.

Enstitü Kanun Tasarısı için 22 Aralık 1966 tarihinde Ankara Millî Kütüphane Müzik Salonu'nda yine bir seminer düzenlendi, tasarıya son şekli verildi. Bu toplantıya katılanlar şunlardır: Orhan Dengiz (Bakan), Adnan Ötügen (Müsteşar), Mehmet Önder (Gn. Müd.), Naki Tezel (Seminer Başkanı), Prof. Dr. Fahrettin Kızıoğlu (Bşk. Yrd.), Muammer Sun (Kâtip), Veysel Arseven (Kâtip), H. Cahit Öztelli (MFE Müd.), Dr. Hamit Zübeyir Koşay, Prof. I. Hakkı Baltacıoğlu, Ö. Asım Aksoy, A. Rıza Önder, Cahit Beğenç, Muzaffer Uyguner, Osman Atılâ, Mithat Atakurt, M. Şakir Ülkütaşır, Suzan

Koldaş, Mithat Akaltan, Sabahattin Kalender, Sezer Güven, Oktay Güzelbey, Prof. Dr. Ferruh Dinçer, Halil Oğultürk, Bora Hınçer, Hikmet Gürçay, Kemal Or, Halim Baki Kunter, Nevzat Canatalay, Mehmet Şakraker, Ulvi Can, Ahmet Günay, Muammer Ülker, Kâzım Eke, Halil Haksal, Şahap Coşkunlar, Ahmet Borcaklı, Nurettin Özdemir, Aziz Özçelik, Nimet Gezmiş, Dr. Müjgân Cunbur, Hıfzı Tonyukuk, Dr. Hamza Zülfikâr, Halil Nuri Yurdakul, Özcan Tamer, Bekir Sıtkı Oransay ve Tamer Gök (Hınçer B. 1967: 4311-13). Hazırlanan tasarı, bürokrasiden kurtulmak için teklif hâlinde Afyonkarahisar Milletvekili Osman Attilâ (1922-1978) vasıtasıyla TBMM'ye sunuldu. Bu teklifte yer alan MFE'nin görevleri bölümü *TFA*'da yayımlandı. "Teklifin pek yakında kanunlaşacağı" duyuruldu (İnal 1968: 4737-38). Ne yazık ki bu mümkün olmadı. O yıllarda folklor denilince sadece halk oyunları anlaşılıyordu. Bir bilim dalı olduğu idrak edilememişti. 1969 seçimleri sonrası Attilâ'nın tasarısı kadük oldu. 15 Aralık 1970 tarihinde MFE Müdür Yardımcısı olarak göreve başladığım andan itibaren Müdür H. Avni Özbenli (1919-2007) ile mesaimizin önemli bir bölümünü MFE Kuruluş Kanun Tasarısını Bakanlıklara kabul ettirme görüşmelerimize, yazışmalarımıza ayırmak zorunda kaldık. O tarihte, bir tasarının TBMM Başkanlığına sunulabilmesi ise Bakanlıkların ve Danıştay, Sayıştay'ın uygun görüşlerinin alınması gerekiyordu. Bakanlıkların bir kısmı; "Oyun Müdürlüğü, Enstitüsü olur mu?" diye tasarıya itiraz etmişti. Allah'tan, 14 Temmuz 1971 tarihinde kanunla Kültür Bakanlığı kuruldu. Bakanlığa bağlı birimler içinde MFE de yer aldı. Böylece, kanunlaşmış olduk. Bütçe ve atama sıkıntımız ortadan kalktı.

MFE'de, 14 Mayıs 1970'te sona eren Müdürü H. Cahit Öztelli döneminde özet olarak şu hizmetler yapıldı (Tan 1978: 5-8):

a. Enstitü Kanun Tasarısı hazırlanıp kanunlaşması için girişimde bulunuldu.

b. 15 Şubat 1967 gün ve 26 sayılı genelge ile Valiliklerden folklor derlemeleri yapmaya istekli öğretmenlerin adreslerinin bildirilmesi istendi. Bu çağrıya 1500'e yakın öğretmen cevap verdi. Bu öğretmenlere Mart 1967'den itibaren anket ve *TFA* dergileri gönderilmeye başlandı. Gönüllü derleyicilerden gelen derlemeler arşivlendi. Beğenilenler *TFA*'ya gönderilip yayımlandı.

c. Enstitüye uzman olarak atanan M. Âdil Özder, Temmuz- 2 Ağustos 1967 tarihleri arasında Erzurum, Kars ve Artvin' de alan araştırması yaptı (Özder 1967: 4574-76). Böylece Enstitünün kendi personeliyle ilk folklor derlemesi gerçekleştirdi.

ç. Bibliyografya çalışmalarına başlandı. M.Âdil Özder; genel bibliyografya, halk şairleri bibliyografyası, âşık tarzı destanlar bibliyografyası; Veysel Arseven de halk müziği bibliyografyası hazırlamak üzere görevlendirildi.

d. Öğretmenlerin daha bilimsel halk kültürü derlemesi yapabilmelerini sağlamak amacıyla 1968' de Ankara, 1969' da da İstanbul'da iki folklor kursu açılarak 100 kadar öğretmen eğitildi.

e. MEB Film Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkeziyle işbirliği yapılarak 200'e yakın halk oyunu otantik ekiplerden filme alındı, renkli slaytlarla kıyafetleri belirlendi.

f. Merhum müzikolog Mahmut Ragıp Gazimihal'in *Yurt Oyunları Kataloğu* adlı 16 defterden oluşan ansiklopedik çalışması 20.000 liraya veresinden satın alındı.

g. Bir folklor uzmanlık kütüphanesi kuruldu. Öztelli, şahsi kütüphanesinden 300 kadar kitabını bağışladı.

h. Şu kitaplar yayımlandı:

1. *Açıklamalı Türk Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası*, haz. Veysel Arseven, İstanbul 1969, s. VI +209 s.

2. *Türk Halk Bilmeceleleri*, haz. Naki Tezel, Ankara 1969, VIII+95 s.

3. *Türk Folklor ve Etnografya Kılavuzu*, haz. Naki Tezel, Ankara 1969, 32 s.

4. *Türküler I (Eskişehir Bölgesi)*, derl. Muammer Uludemir, Ankara 1970, IV+172 s.

1. *TFA* dergisine 1000 adet abone olunup gönüllü derleyicilere gönderildi.

i. Okullarda folklor kollarının kurulması sağlandı.

j. Nevzat Gözaydın, halk bilimi alanında doktora yapmak üzere MEB bursuyla Almanya'ya gönderildi.

k. Enstitü folklor arşivinde Öztelli döneminde şu malzemeler toplanmıştı: *Yurt Oyunları Kataloğu* (16 defter), on büyük klasör içinde iki bin sayfaya yakın öğretmenlerden gelen derlemeler, 38 halk oyunları filmi (siyah beyaz), 5 ses bandı, 100 fotoğraf ve 60 Karagöz tasviri.

Öztelli, *Türk Halk Şairleri Bibliyografyası* adlı yayının baskısı aşamasında Uzman M. Âdil Özder tarafından Bakana şikâyet edildi. Müfettiş soruşturması sonucu Öztelli ve yardımcısı görevden alındı (14 Mayıs 1970). Öztelli, mahkemeye verildi, yargılandı. 7 Haziran 1971 tarihinde beraat etti. Bunun üzerine, yeni müdür H. Avni Özbenli, Uzman M. Âdil Özder'den emekliye ayrılmasını istedi. M. Âdil Bey, pişmanlığını dile getirdiyse de durum değişmedi.

Mayıs 1970 ayında MFE Müdürlüğüne atanan H. Avni Özbenli, ilk iş olarak Enstitü-yü eleman yönünden takviye etti: DTCF Etnoloji Bölümü mezunu Zümrüt Erk (Nahya), Gürbüz Erginer (sonra prof.) ve İsmail Öztürk (sonra prof.) araştırmacı, Edebiyat Grubu Öğretmeni, derlemeleri yayımlanmış benim de Müdür Yardımcısı olarak atanmamı sağladı. Üç yeni araştırmacı ile M. Âdil Özder'i bibliyografya hazırlamakla görevlendirdi. 15 Aralık 1970 tarihinde Enstitüdeki görevime başladım. Özbenli, kısa süre müdürlüğü döneminde üç konuya çok önem verdi: Enstitü Kuruluş Kanun Tasarısını TBMM'ye bir an önce sunmak. Enstitüye arazi taşıtı, derleme araç ve gereçleri satın alıp alan araştırmalarını başlatmak. Bir dergi çıkarıp kitaplar bastırmak. Dergi çıkarmak için de *TFA*'nın aylık 1000 abonesini 100'e düşürmüştü. Bu olay, derginin sahibi İ. Hınçer'i çok kızdırdı. Dergisinde Özbenli ve benim hakkımda asılsız suçlamalarda bulundu. Hemşehrisi Müsteşar M. Önder, her şeyi biliyordu. Onayda imzası vardı. Sonraki yıllarda İ. Hınçer, bizi anladı. Dost olduk. Daima çalışmalarımıza destek oldu.

14 Temmuz 1971 tarihinde I. Erim Hükümetinde Kültür Bakanlığı kuruldu. MEB Kültür Müsteşarlığına bağlı birimler bu yeni Bakanlığa bağlandı. Prof. Talat Sait Halman Bakan, Mehmet Önder de Müsteşar oldu. Önder, 1969 yılında MEB Kültür Müsteşarlığına getirilmişti. Ekim 1971 ayının sonunda Kültür Bakanlığı üst yönetiminde önemli bir değişiklik yaşandı. Müst. Yrd. Cahit Külebi, Güzel San. Gn. Müd. Şeref Çayiroğlu ve MFE Müd. H. Avni Özbenli görevlerinden istifa edip MEB Bakanlık Müfettişliği görevlerine döndüler. Enstitü Müdür Vekili buldum kendimi. Bakanımız Prof. Halman, yurt dışındaki Enstitülerin nasıl çalıştığını gayet iyi biliyordu. Enstitünün çalışmalarına yön vermek, daha verimli hizmet vermesini sağlamak amacıyla bir Folklor Danışma Kurulu toplantısı düzenlememi emretti. Vekillığe başladığımda, üç araştırmacı, bir daktilo

ve bir müstahdem vardı. Odam yoktu. Bakan odasına eklendiği için kütüphanede otuyordum. Devlet Personel Kanunuyla bütün yan ödemeler kaldırılmıştı. Çıplak maaşla hizmet veriyorduk.

I. Türk Folkloru Danışma Kurulu, 7 Aralık 1971 tarihinde Millî Kütüphane Müzik Salonu'nda Bakan Prof. Halman'ın açış konuşmasıyla çalışmalarına başladı. Kurul Başkanlığına Prof. Dr. Mehmet Kaplan aday gösterildiyse de İhsan Hınçer lehine adaylıktan çekildi. İhsan Hınçer (Başkan), Osman Attilâ (Bşk. Yrd.), Dr. Metin And ve Dr. Muhan Bâli'den oluşan başkanlık divanının oluşturulmasıyla gündeme geçildi.

Toplantıda yirmi tavsiye kararı alındı, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Hazırlık Komitesi için de 11 aday gösterildi. Danışma Kurulu Toplantısına katılan dönemin halk bilimcileri şunlardı: Mehmet Önder (Müsteşar), Prof. I. Hakkı Baltacıoğlu, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal, Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Dr. Hâmit Zübeyir Koşay, Dr. Metin And, Dr. Muhan Bâli, M. Şakir Ülkütaşır, Ali Rıza Önder, Kenan Özbel, Hâluk Tarcan, Nureddin Sevin, Etem Ruhi Üngör, Sadi Yaver Ataman, Osman Attilâ, İhsan Hınçer, Şerif Baykurt, Halil Oğultürk, Ferit Tüzün, Nevit Kodallı, Nail Tan, Zümrüt Erk. Davetlilerden Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, Prof. Dr. Nermin Erdentuğ, Prof. Dr. Şükrü Elçin, Dr. Gültekin Oransay, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Adnan Saygun, Necil Kâzım Akses, İlhan Usmanbaş, Rıfkı Danışmaan, Osman Özdenkçi ve Hüsnü Züher mazeret beyan ederek toplantıya katılmamışlardı.

Türk halk bilimi tarihi bakımından çok önemli olan bu toplantıda alınan kararlar, MFE ve onun devamı Millî Folklor Araştırma Dairesi (MİFAD), Halk Kültürü Araştırma Dairesi (HAKAD) ve Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün (HAGEM) hizmetlerine önemli ölçüde ışık tutmuştur denilebilir. Bu kararların tamamı *TFA*'da yayımlandı (Hınçer İ. 1972: 6283-85): Bir bölümü şöyledir:

1. Bibliyografyaların yayımlanması.
2. Yurt içinden ve dışından folklorla ilgili yayınların toplanıp folklor uzmanlık kitaplığının eksiklerinin giderilmesi.
3. Folklor ürünlerinin yorum yapılmadan olduğu gibi tespiti.
4. Anketler düzenlenmesi, cevapların fişlenmesi.
5. Yurt içinde ve dışında derlenen folklor malzemesinin birer kopyasının arşive getirilmesi.
6. Derleme kılavuzları, folklor atlasları ve sözlüklerinin yayımlanması.
7. Derlemecilere taşıt, araç, gereç ve asistan yardımında bulunulması.
8. Folklor Açık Hava Müzeleri kurulması.
9. Halk Çalgıları Müzesinin kurulması.
10. Enstitünün uzman, raportör ve diğer görevliler açısından güçlendirilmesi, bu konuda üniversitelilerle işbirliği yapılması.
11. Diğer kuruluşlarca derlenen türkü ve plakların bir kopyasının Enstitü arşivine konulması.
12. Enstitü yönetici ve araştırma personelinin yurt dışına benzeri kuruluşlara inceleme için gönderilmesi.
13. 75 yaşını aşmış folklorculara Devlet Kültür Armağanı verilmesi (E. C. Güney, M. Şakir Ülkütaşır, Y. Z. Demircioğlu, Dr. H. Z. Koşay ve Prof. A. İnan gibi).

14. Enstitünün icra, uygulama gibi çalışmalar yapmaması, derleme, sınıflama inceleme sınırları içinde kalması.
15. Folklor ismini karşılamak üzere yeni bir terim bulunması
16. Sürekli görev yapacak daimi bir Danışma Kurulunun oluşturulması.
17. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Hazırlık Komitesi için Ankara'da oturan 10 aday gösterilmesi, 5 kişilik komitenin seçiminin Kültür Bakanlığına bırakılması.
18. Yurt dışındaki Türklerin folkloruyla ilgili yayımların tercüme edilip yayımlanması.

Danışma Kurulu toplantısının ardından Kültür Bakanlığında bir şok daha yaşandı. Altı gün sonra, 13 Aralık 1971 tarihinde Kültür Bakanlığı kaldırılıp bağlı birimleri MEB'ye bağlandı. MFE, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü bünyesinde yer aldı. Bakan Şinasi Orel ve Genel Müdür Sami Bilgin'le çalışmaya başladık. Yedi ay memursuz, müdür odasız çalıştık. Yazıları ben yazdım, kaydettim. Yine de güzel çalışmalar oldu. DPT'ye şikâyetim üzerine dört ay sonra Enstitü yine bağımsız oldu. Çünkü, DPT Enstitüyü bağımsız bir birim olarak planlamıştı. Müsteşar Mehmet Önder'in desteğiyle Enstitüye yedi kişilik bir arazi taşıtı aldık. Kâmil Toygar, Refik Ünal, Osman Sınayuç ve Osman Nahya gibi yüksek öğrenim görmüş araştırmacılarla personel kadromuzu takviye ettik. 7 Aralık 1972 tarihinde eski Kültür Bakanlığına bağlı birimler, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı çatısı altında toplandı. İsmail Arar ve İsmail Hakkı Tekinel Devlet Bakanı sıfatıyla bu müsteşarlığı yönettiler. Enstitü, alan araştırması yapacak duruma gelmişti. Kameramız, en güzel teyplerimiz, arazi taşıtımız vardı. DPT Uzmanı Hasan Celal Güzel'in bu imkânlarla kavuşmamızdaki desteğini hiç unutmam. Bina dahi yaptırmamızı istedi.

Ekim 1972 ayında 25.000 kişinin girdiği sınav sonucunda TODAİE'nin 80 kişilik Kamu Yönetimi Uzmanlık Programına devam hakkını kazandım. Müsteşar Mehmet Önder'i ikna etmem zor oldu. Sınıf arkadaşım Kâmil Toygar, Enstitüyü yönetecek kapasitede bir elemandı. Müdür Yardımcısı yapmıştım kendisini. Bakanlıkta yeni olduğundan Müsteşarımız, Sanayi Bakanlığı El Sanatları Uzmanı Sevgi Babaoğlu'nu Enstitü Müdür Vekilliğine atadı. Babaoğlu'na Enstitüyü teslim edip 9 ay süreli yüksek yöneticilik eğitimine başladım. 1973 yılında Cumhuriyet'in kuruluşunun 50. yılı kutlanacaktı. Müsteşarımız Enstitüye I.Uluslararası Türk Folklor Semineri'ni düzenleme görevini vermişti. Enstitü, 8-14 Ekim 1973 tarihleri arasında Ankara'da toplanan bu semineri yüzünün akıyla düzenledi. Ben de, Müsteşarıma verdiğim sözü tutup TODAİE'yi birincilikle bitirdim (Haziran 1973). TODAİE'nin son günlerinde MFE'de önemli bir gelişme ortaya çıktı. Bir Kanun Hükmünde Kararname ile Kültür Müsteşarlığının görevleri, birimleri yeniden belirlendi. 17 Haziran 1973 tarihli bu KHK'de, MFE'nin daha verimli hizmet vermesi, bütçe ve kadro imkânlarına kavuşması için statüsü Daireye çevrildi. Adı, Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı oldu. Başkan ve Başkan Yrd. Kadroları verildi. Daireye döner dönmez önce Başkan V. oldum. Sevgi Babaoğlu, Etnografya Müzesi Uzmanlığına gönderildi. Ağustos 1973 ayında MİFAD Başkanlığına atandım. Kâmil Toygar da önerimle yardımcılığa getirildi.

MFE'nin en önemli hizmeti, 8-14 Ekim 1973 tarihleri arasında Ankara'da TTK Salonunda I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'ni düzenlemesidir. Bu seminer, Türkiye'de halk bilimi alanında ilk bilimsel toplantıdır. İddialı olmaması için adı kongre

iken seminere çevrildi. Seminere yurt içinden 64, yurt dışından da 7 bilim adamı ve uzman katıldı (Hınçer İ. 1973: 6838-41)

MFE'nin (Özbenli, Tan, Babaoğlu dönemi) 5-7. yayınları şunlardır:

**Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası I*, haz. Zümrüt Erk, Gürbüz Erginer, İsmail Öztürk, Ankara 1971, 521 s.

*M. Şakir Ülkütaşır: *Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye' de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Ankara 1972, 103 s.

**Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası II*, haz. Zümrüt Erk, Osman Sınayuç, Ankara 1973, XVI+124 s.

MFE, yayınları dışında 1972'de Ankara'da Folklor Ürünleri Derleyicisi Yetiştirme Kursu, 1972 ve 1973'te İstanbul'da Karagöz Kursu açtı. Karagöz Kursu'na katılan Taceddin Diker ve Orhan Kurt, sonraları Türkiye'nin en usta Karagözcüleri oldular.

H. Cahit Öztelli

H. Avni Özbenli

Nail Tan

Sevgi Babaoğlu

17 Haziran 1973 tarihinde Millî Folklor Araştırma Dairesi (MİFAD) adını alan kuruluş; hizmetlerini, kadrosunu genişleterek daha verimli bir döneme girdi. 17 Kasım 1974'te Kültür Bakanlığı tekrar kuruldu. Bu Bakanlık bazen müstakil bazen de Turizm Bakanlığı ile birleştirilerek hizmetlerini sürdürdü. MİFAD, 6 Kasım 1989 tarihinde Halk Kültürünü Araştırma Dairesi (HAKAD) adını aldı. 24 Aralık 1991 tarihinde Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğüne (HAGEM) dönüştürüldü. 29 Nisan 2003 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleştirilmesi sırasında ise Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı iki küçük dairede hizmetleri bir araya getirildi. Yayın çalışmaları önemli ölçüde durduruldu. Bu düzenlemede, Müsteşar Prof. Dr. Mustafa İsen tarafından da dile getirilen bilimsel çalışmaların üniversiteler bünyesinde yapılması, enstitülerin üniversite çatısı altında yer alması gerektiği düşüncesinin rol oynadığı söylenebilir. Bugün, benim savunduğum düşünce de bu yöndedir. Ancak, ben Türk dünyasında ve Avrupa'da gördüğümüz Bilimler Akademisi çatısı altında halk bilimi araştırmalarının sürmesini daha gerçekçi buluyorum. KTB bünyesinde ise coordinator bir halk kültürü biriminin bulunması da şarttır.

16 Mayıs 1966 tarihinde başlayıp 17 Haziran 1973'te sona eren Millî Folklor Enstitüsü macerası, Türkiye'de resmî halk bilimi çalışmalarının temel taşıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Güney, Eflatun Cem (1966), *Folklor ve Eğitim*, İstanbul, s. 23-25.
- Hınçer, İhsan (1953), "Folklor ve Etnografya Enstitüsü İhtiyacı", *TFA*, S 52, 11/1953, s. 817-818.
- _____ (1966), "Folklor Enstitüsü Kuruluş Semineri", *TFA*, S 202, 5/1966, s.4065-67.
- _____ (1970), "C. Öztelli MFE' den Ayrıldı.", *TFA*, S 251, 6/1970, s. 5655-56.
- _____ (1972), "I. Türk Folkloru Danışma Kurulu Toplantısı", *TFA*, S 270, 1/1972, s. 6283-85.
- _____ (1972), "MFE Müdürü Özbenli Çalışmaya Fırsat Bulamadan Ayrıldı.", *TFA*, S 271, 2/1972, s. 6217-18.
- _____ (1973), "I. Uluslararası Türk Folklor Semineri", *TFA*, S 293, 12/1973, s. 6838-41.
- Hınçer, Bora (1967), "MFE Kuruluş Kanun Tasarısı Semineri", *TFA*, S 210, 1/1967, s. 4311-13.
- _____ (1967), "MFE'nin Çalışmaları", *TFA*, S 213, 4/1967, s. 4377.
- İnal, Yaşar Faruk (1968), "Millî Folklor Enstitüsü", *TFA*, S 226, 5/1968, s. 4737-38.
- Önder, Mehmet (1962), "Bir Folklor Enstitüsüne Doğru", *Çağrı*, S 52, 5/1962, s. 1-2.
- _____ (1993), "Bir Anı/MFE' den HAGEM'e", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1993*, Ankara 1993, s. 125-127. HAGEM Yayını.
- Özder, M. Âdil (1967), "MFE Folklor Gezi Raporu", *TFA*, S 220, 11/1967, s. 4574-76.
- Öztelli, Cahit (1952), "Folklor Enstitüsü İhtiyacı ve Kuroğlu", *TFA*, S 40, 1/1952, s. 625-26.
- Saygun, Ahmet Adnan (1943), "Bir Folklor Enstitüsü Hakkında", *Ülkü* (Y. Seri), S 41, 6/1943, s. 2-3.
- Tan, Nail (1978), "C. Öztelli' nin MFE'deki Hizmetleri", *Sivas Folkloru*, S 68, 9/1978, s. 5-8.
- _____ (2006), *Türk Halk Bilgisi Derneği*, Ankara, 56 s.
- TFA* (1953), "THBD' nin Yıllık Kongre Raporu", *TFA*, S 44, 3/1953, s. 689-90.
- _____ (1966), "MFE Kuruldu", *TFA*, S 203, 6/1966, s. 4098.
- _____ (1968), "MFE'nin Çalışmaları", *TFA*, S 230, 9/1968, s. 5064.
- _____ (1968), "MFE'nin Gayesi", *TFA 20. Yıl Özel Sayısı*, 1968, s.2.
- _____ (1970), "Avni Özbenli MFE Müdürlüğüne Getirildi.", *TFA*, S 251, 6/1970, s. 5655.

Öz

Türkiye'de Kamu Yönetiminde Halk Bilimi Biriminin Kuruluşunun 50. Yılı

Türkiye'de halk bilimi/folklor, yeni bir bilim dalı olarak 1913-1914 yıllarında Ziya Gökalp, M. Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından tanıtıldı. 1927 yılında Türk Halk Bilgisi Derneği ve 1932'de Halkevleri tarafından başlatılan gönüllü çalışmaların ardından bir Folklor Enstitüsü ihtiyacı dile getirildi. Az sayıdaki üniversite bünyesinde Folklor Enstitüsü

kurulamadı. Bu durum karşısında MEB Kültür Müsteşarlığı çatısı altında 16 Mayıs 1966 tarihinde Millî Folklor Enstitüsü kuruldu. Onayda; Gn. Md. Mehmet Önder, Müsteşar Adnan Ötüken ve Bakan Orhan Dengiz'in imzası bulunuyordu. Enstitü, Kültür Bakanlığının kurulmasıyla bu Bakanlığa bağlandı. 16 Mayıs 1966-17 Haziran 1973 tarihleri arasında H. Cahit Öztelli, H. Avni Özbenli, Nail Tan ve Sevgi Babaoğlu'nun müdürlükleri dönemlerinde; ilk yedi yayın yapıldı. Taşıt, teyp, kamera, fotoğraf makinesi satın alınarak ilk derlemeler başlatıldı. Hevesli öğretmenler için derleyici yetiştirme kursları ve Karagöz kursu açıldı. Folklor arşivi ve folklor uzmanlık kitaplığı kuruldu. I. Uluslararası Türk Folklor Semineri düzenlendi (1973). Millî Folklor Enstitüsü, 17 Haziran 1973 tarihinde Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı adını aldı. Kadro ve bütçe imkânları genişletilerek daha verimli hizmet verir duruma getirildi.

Anahtar kelimeler: Millî Folklor Enstitüsü, Millî Folklor Araştırma Dairesi, Orhan Dengiz, Adnan Ötüken, Mehmet Önder, H. Cahit Öztelli, H. Avni Özbenli, Nail Tan, Sevgi Babaoğlu.

Abstract

50th Years Of The Establishment Of Public Administration Folklore Unit In Turkey

Folklore in Turkey, between the years 1913-1914, was introduced as a new branch of science by Ziya Gökalp, M. Fuad Köprülü and Rıza Tevfik Bölükbaşı. In 1927 Turkish Public Information Society and in 1932, after the voluntary work initiated by the Community homes was expressed the need for a Folklore Institute. There were few number of universities, so Folklore Institutes couldn't been established. In this case, Institution of National Folklore Institution was established on May 16, 1966, depending on Ministry of National Education of Undersecretariat for Culture. The approval was given by under the signatures of General Director Mehmet Onder, Counsellor Adnan Otuken and Minister Orhan Dengiz. The Institute was attached to the Ministry of the establishment of the Ministry of Culture. Between 16 May 1966-17 June 1973, on the directorates period of H. Cahit Öztelli, H. Avni Özbenli, Nail Tan and Sevgi Babaoğlu, first seven editions were published. Vehicles, tape recorder, camera, fotocamera were purchased and the first collection was published. For aspiring teachers, compiler training course and Karagiozis/Karaghiozis (Karagöz) courses were opened. Folklore archives and folklore specialist library were established. I. International Turkish Folklore Seminar was held(1973). On the date of 17 June 1973, National Folklore Institute took the name of National Folklore Research Department. Expanding the staff and budget of Institute were expanded and was brought to serve efficient data services.

Keywords: National Folklore Institute, Department of National Folklore Research, Orhan Dengiz, Adnan Ötüken, Mehmet Önder, H. Cahit Öztelli, H. Avni Özbenli, Nail Tan, Sevgi Babaoğlu.